

37 Joukkotuhooaset ja asevalvonta

Äänitteen kesto: 43 min

Litterointimerkinnot

Tommi Koivula:	Haastattelija
Katariina Simonen:	Vastaja
Intro:	Intro
sa-	sana jää kesken
(sana)	epävarmasti kuultu jakso puheessa tai epävarmasti tunnistettu puhuja
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	useampia sanoja, joista ei ole saatu selvää
[tauko 10 s]	vähintään 10 sekunnin tauko puheessa
, . ? :	kieliopin mukainen välimerkki tai alle 10 sekunnin tauko puheessa

[musiikkia]

Intro: Kuuntelet Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon ytimessä -podcastia. Jaksoissa sotataidon asiantuntijat keskustelevat ajankohtaisista yhteiskuntaan ja sen turvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä.

[musiikki loppuu]

Tommi Koivula: Tervetuloa mukaan kuuntelemaan Sotataidon ytimessä -podcastia. Tänään keskustelemme joukkotuhooasista ja asevalvonnasta. Minä olen professori Tommi Koivula ja olen saanut mahdollisuuden haastatella tästä aiheesta Maanpuolustuskorkeakoulun dosentti, oikeustieteen tohtori Katariina Simosta.

Me voidaan sanoa, että Katariina kuuluu etulinjan suomalaisiin asevalvonnan asiantuntijoihin. Hän on julkassu aihepiiristä vuosien varrella useita tieteellisiä kirjoituksia, joista viimeisimpänä tänä keväänä Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarjassa ilmestynyt tutkimus Joukkotuhooaset ja asevalvonta – asevalvonnan arkkitehtuurin kehitys ja kriisiytyminen. Katariinan kirja on herättänyt viime viikkojen aikana varsin paljon mielenkiintoa, ja sen pohjalta on tarkoitus keskustella myöskin tänään.

Katariina, lämpimästi tervetuloa mukaan tähän podcastiin.

Katariina Simonen: Kiitoksia, huomenta.

Tommi Koivula: Huomenta, huomenta. Joo, mul on tosiaan kädessä nyt tää sun tuore kirja, Joukkotuhooaset ja asevalvonta – asevalvonnan arkkitehtuurin kehitys ja

kriisiytyminen. Ensimmäinen raaka kysymys: miksi sä oikeestaan halusit kirjoittaa tälläsen kirjan?

Katariina Simonen: Joo, kiitos, Tommi. Kirjan kannessa oleva kansikuva itse asiassa kertoo syyn. Eli siin on tuomiopäivän kello, niin sanottu Doomsday Clock, joka on tälläsen arvovaltasen asevalvonnan ehkä kärkejulkaisun lanseeraama kello mittaamaan niitä uhkia, mitä ihmiskuntaa kohtaa. Ja ydinaseet on yks, ilmastonmuutos on yks, ja niin edelleen. No, tää tuomiopäivän kello asetetaan kerran vuodessa, erittäin asiantunteva paneeli sen asettaa, ja nyt se sitten keväällä gradeerattiin niin, et se on 90 sekuntia vaille keskiyö.

Eli tilanne on hyvin huono, ja tästä maailman turvallisuustilanteesta ydinaseilla on siinä merkittävä rooli. Ja tos kansikuvassa sen kellon takana on sitten ohjus. Sen pitäs olla keskimatkan ohjus – en tiedä, onko [naurahtaa], mutta sen pitäs olla. Ja miksi se on valikoitu siihen on, että iso osa näitä ydinaseita rajottavia sopimuksia, mukaan lukien keskimatkan ohjuksia, ovat kaatuneet. Eli me ollaan tilanteessa, jossa turvallisuustilanne on hälyttävä, ja samaan aikaan sopimusjärjestelmät on kaatuneet tai kaatumassa.

Eli siitä syystä, ja miksi kirjoitin sitten kirjan ja suomeksi vielä on se, et samaan aikaan joukkotuhoukseita, ydinaseita koskeva osaaminen on kariutunut, päättynyt, puutteellinen. Eli kylmän sodan päättymisen jälkeen jostain syystä valtiot, usea valtio Euroopassa, mukaan lukien Suomi, ajatteli, että nää ydinaseet ei oo enää prioriteetti. Ja kun ne ei oo prioriteetti, nii sit resurssit, koulutus, raha suunnataan muualle kun ydinaseasiantuntemukseen kehittämiseen. Niin tää kirja on nyt sitten tämmönen yritys rakentaa uudelleen meidän asevalvontaosaamista, et siin on ydinaseet ja kemialliset ja biologiset aseet sitten pähkinänkuoressa.

Tommi Koivula: No, näin tosiaan on. Tää on varsin tuhti tietopaketti, ja erittäin paljo asiaa on kohtuullisessa sivumäärässä. Et siinäkin mielessä kannattaa tutustua, jos tää tematiikka yhtään kiinnostaa.

Me on varmaan saatu Euroopassa aika monessa maassa hyvinki katkera herätys näistä ydinaseista viime aikojen takia. Yks tämmönen keskeinen kohtauspiste on ollu tää Ukrainan sota. Miten sä tutkijana katot tätä Ukrainan sotaa ja ydinaseita? Mimmosen rooli sun mielestä ydinaseil on ollu tässä, mitä me on Ukrainassa todistettu viime vuosien aikana?

Katariina Simonen: Tää on tosi mielenkiintonen ja valitettava tapaus, eli mä menisin historiaan vähän nyt ensin, ennen ku vastaan, Eli siihen aikaan, kun Neuvostoliitto hajos. Ja silloin Ukrainasta tuli tän hajoamisen seurauksena maailman kolmanneks suurin ydinasemahti. Eli Neuvostoliiton ydinaseita oli merkittävä määrä sijoitettuna sinne. No, tässä nyt puhutaan 90-luvun alusta. Ja tästä alko sit merkittävät neuvottelukierrokset ja diplomatiaponnistukset, jotta Ukraina luovuttas ne aseet Venäjälle. Yhdysvallat ja Britannia oli siinä erityisessä roolissa, et Ukraina luovuttas

ydinaseet ja liittys sitten niin sanottuun ydinsulkusopimukseen ydinaseettomana valtiona.

Ukrainassa oli kahdenlaista suhtautumista. Oli kyllä, luovutetaan, ja oli ei, ei luovuteta. Mut muutaman vuoden, sanotaanko, oikein reilun kädenväännön jälkeen Ukraina sitten suostu luovuttamaan ydinaseet Venäjälle. Ja sitä vastaan Ukraina sitten sai nää turvatakuut: turvatakuut Venäjältä, Yhdysvalloilta ja Iso-Britannialta, että Ukrainan alueellista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. Ja Ukraina jo silloin -94 arvioi, et Venäjä on Ukrainalle suurin turvallisuusuhka. Tää on niin sanottu Budapestin muistio.

No, mitä kävi: Venäjä hyökkäs Ukrainaan. Ja jos me ajatellaan nyt sitten ydinaseiden näkökulmasta, niin täs on asevalvontayhteisö ollu aika häkeltynyt, koska on monenlaista viestiä. No yks on se, että jos Ukrainal olis ydinaseita, niin voidaan olla aika varmoja, et sinne ei ois hyökätty. Ja se on aika valitettava viesti, koska tätä viestiä sitte kuuntelee moni muu ydinaseeton valtio tuolla ulkona.

Toinen viesti, mikä on tosi ikävä, on se, että turvatakuisiin, voiko niihin luottaa? Mitäs Venäjä sano tähän, kun kysyttiin, että tehän ootte turvanneet Ukrainan koskemattomuuden? Venäjä sano, että turvatakuut oli annettu edelliselle hallinnolle. No yleensä kansainväliset sopimukset ei toimi tällä tavalla. Eli miten tästä nyt sit mennään eteenpäin, on yks hankala kysymys. Että tälläisiä viestejä.

Ja sitten vielä akuutimpia on tää kysymys, että onks mahdollista, että Venäjä käyttäis sitten esim. taktisia ydinaseita. Täst on paljon keskusteltu mediassa. Se on vähän kaksteränen miekka, et onko hyvä, että keskustellaan, vai ei ole, että [naurahtaa] keskustellaan aina vä-... Saattaa olla, että keskustellaan vähän puutteellisella asiantuntemuksella, useinkin, just johtuen tästä syystä, että tää asevalvontaosaaminen on rapautunut. Niin siihen nyt on vaikea ottaa kantaa. Mutta tää on tää teema sitten, et saattasko Venäjä käyttää jossain määrin ydinasetta kääntääkseen sen sodan kulun. Et nää on ne kärjet, mitä tässä Ukrainan sodassa nyt tulee.

Tommi Koivula: Joo, kyllä kyllä, kärjet on tosiaankin osuva kielikuva kyl täs tapauksessa.

Katariina Simonen: Joo, kyllä.

Tommi Koivula: Venäjähän hyökättyään Ukrainaan on aika määrätietosesti käyttäny tätä ydinasekorttia sen jälkeen, juurikin antamalla ymmärtää tai uhkaamalla tavallaan, et se saattaisi käyttää tiettyjen punaisten linjojen kohdalla, tai jos ne ylittyvät, ydinaseita. Onks sulla näkemystä puoleen tai toiseen, että onks Venäjä ollu tässä nyt menestyksekkäs, tai onko se onnistunut ikään kun hidastamaan tai vaikuttamaan lännen antamaa tukea Ukrainalle tällä ydinasekortilla?

Katariina Simonen: Osittain varmasti kyllä, koska tää on reaalinen riski. Et mä itse kuulun tälläseen tiedemiesverkostoon kun Pugwash-tiedekonferenssit, joka on Einsteinin ja kumppanien perustama ja ajaa just aseidenriisuntaa ja joukkotuhoaseiden leviämisen ehkäisyä. Niin siellä tää ydinaseretoriikka koetaan aika riskaabelina. Ja usein verrataan sitte Kuuban kriisiin -62, jollon ydinasevallat kävi lähellä ydinsotaa. Mutta tilanne oli erilainen, ja tilanne ei ollu näin vakava. Niin onks Venäjä onnistunu tai ei onnistunu, sanotaanko, että riskiä on onnistuttu kasvattamaan ainakin. Ja riskeihin liittyy sit tietenkkin aina väärinarvioinnin riskit, ja niin edelleen. Et toisen toiminta saatetaan tulkita joksikin, mitä se ei ole.

Mut Venäjältäähän on tullu hirveesti erilaisia puheenvuoroja, ja siellä on ääriä, joka tuo varmasti mielellään esille tätä mahdollisuutta käyttää erityisesti taktista ydinasetta. Mut toki siellä on muunkinlaisia ääniä, ja doktriiniahan nyt ei oo vielä päivitetty, missä sanotaan, että ellei oo kyseessä eksistentiaalinen uhka. Mut edelleen eksistentiaalinen uhka on taas tulkinnanvaranen kysymys, eli sen tulkinnan tekee sitte Venäjän hallinto, et mikä on eksistentiaalinen uhka. Must on hyvä tiedostaa se, et siel on kannattajia ja vastustajia. Ja kysymys on siitä, että kumpi sitten saa tän ratkasevan äänen tässä, et mitä tehdään.

Tommi Koivula: Joo, kiitoksia, tosi mielenkiintosta pohdintaa. Ja hyvin tärkeitä pohdintaa valitettavasti. Täs kirjassa on paljon asiaa myöskin Iranin ydinaseohjelmasta. Miks tää on sun mielestä tärkeä tai relevantti puheenaihe?

Katariina Simonen: Iranin ydinaseohjelma tossa kirjassa on esimerkkinä tästä joukkotuhoaseiden leviämisen ehkäisyä koskevista toimenpiteistä. Eli Iranin ydinaseen, et Iran, et ei tavottelis ydinaseita, niin sen eteen on käyty kansainvälisiä ponnisteluja käytännössä 20 vuoden ajan. Merkittäviä diplomaattisia yrityksiä. Ja nää diplomaattiset yritykset lähti kunnolla käyntiin sillon, kun Yhdysvalloissa presidentti Obama tuli puikkoihin. Ja diplomatian ponnistukset sitten kulminoitui 2010-luvun jälkeen 2015, kun saatiin aikaan ydinaseohjelmaa koskeva rajoitussopimus. Niin sanottu JCPOA, Joint Comprehensive Programme of Action, jos on mukana siis YK:n viis jäsenmaata plus Saksa. Miks tää on merkittävä on, et tää on hirmusen hieno ja yksityiskohtainen sopimus, joka faktisesti rajotti Iranin kykyä kehittää tätä ydinasekapasiteettiaan. Ja se on siis asevalvonnan näkökulmasta hirmusen hieno instrumentti.

Mutta ongelmia tuli horisonttiin, elikkä kun presidentti Trump astui puikkoihin, ja Trump oli sitten vaaliohjelmassaan jo kertonut, et tää on huono juttu, et Obaman ei ois ikinä pitänyt tälläseen lähteä. Niin Trump sitten irrotti Yhdysvallat tästä koalitiosta. Eli Yhdysvallat vetäyty pois sopimuksesta, jolla rajotettiin Iranin kapasiteettia, ja laitto pakotteet takasin Iranin päälle, minkä seurauksena Iran sitten vastasi toki, että alkoi asteittain rikastamaan korkea-asteista uraania.

Ja miks tää on hankala juttu, ja miks se on tässä kirjassa tärkeä, on taas tää viestin merkitys. Elikkä kysymyksessä on ydinsulkusopimuksen alla tehty rajotussopimus siitä,

ettei valtio lähde tavoittelemaan ydinaseita. Ja se on vaikeuksissa. Ja mitä viestiä se antaa sitten nyt taas muille valtioille, jolla ei oo ydinaseita?

Tommi Koivula: Jees, just näin, just näin. Jos me siirrytään näistä ajankohtaisista ydinasekysymyksistä hieman enemmän tavallaan tämmösiin perusteemoihin, jotka saattaa monia kuulijoita askarruttaa, niin yks ulottuvuus tässä on strategiset ja taktiset ydinaseet. Näihin törmätään aika usein uutisoinnissa. Ja monia varmaan mietityttää, että mitä nää on, pitäskö näitä erotella toisistaan, mistä näis oikeestaan on kysymys. Niin osaatko pähkinänkuoressa esittää ajatuksia tästä?

Katariina Simonen: No ihan maallikon [naurahtaa] kielellä, niin strategisilla yleensä tarkotetaan sitä, millä Venäjä ja Yhdysvallat pystyy uhkaamaan toisiaan. Eli sellasia ydinaseita ja niiden laukasualustoja. Ja taktinen on sitten pienempi, eli alun perin taktinen ajateltiin taistelukentälle, lähinnä Eurooppaan, silloin, kun Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen jakolinjat meni keskellä Eurooppaa.

Mut tosiasia on, et ydinase on aina ydinase, eli se kuorma, mikä sinne ohjukseen laitetaan, niin se riippuu sitten, et mikä teho siellä on. Et ei oo järkevä puhua taktisista ja strategisista. On järkevämpää puhua strategisista, ja mikäs se suomeks tää termi on, sub-strategic, eli strategisen tason alla olevia. Koska jospa ajatellaan sitä, että käytetään tällästä niin sanottua pienempää ydinasetta esim. Ukrainassa, niin kyllä ne vaikutukset on siellä strategiaa. Ne tuhoaa... Se on voimakas pommi, [naurahtaa] kansankielellä sanottuna, hyvin voimakas pommi.

Tommi Koivula: Kyllä kyllä, että vähintäänkin veteen piirretty viiva näitten erottelu.

Katariina Simonen: Kyllä, joo.

Tommi Koivula: Toinen tämmöinen yleisteema: ydinaseitten määrät näin globaalit ajateltuna. Miten sä kuvailisit tai luonnehtisit tätä viime vuosikymmenten kehitystä, että miten on menty?

Katariina Simonen: Määräthän oli valtaisia silloin kylmän sodan kuumina vuosina. Nyt en itse asia ihan tarkkoja lukuja muista, mutta kymmenistä tuhansista varmasti – nyökyttelee Tommi, hyvä! Ja tässä Yhdysvallat ja Venäjä/Neuvostoliitto toistakymmentä vuotta on käynyt tätä dialogia aseidensa, varantojensa vähentämisestä ja sitten tietynlaisesta hallinnoimisesta, et erityisesti näistä strategisista aseista, että olis tietty minimimäärä, toinen tietää sen, eikä ole tarvetta sitten mennä sen yli. Määrät on vähentyny, ja se väheneminen on tosiaan tapahtunut tässä Yhdysvallat-Venäjä-suhteessa.

Mutta sepä ei kerro kaikkea. Eli kun katsotaan, mitä sinne on jääny, niin sinne on tietenkin jätetty sitten kaikista voimakkaimmat aseet. Ja ihan varmasti riittävä kyky moninkertaisesti eliminoida vastustaja. Ei pelkästään se, mitä sinne on jääny, mut myös mikä on merkittävää on, et ydinaseiden modernisointiohjelmia on käynnistetty koko

ajan tässä ajan kuluessa. Ja nyt kaikki ydinasevallat, siis kaikki ydinasevallat, modernisoi varantojaan. Kiina modernisoi, Kiina kasvattaa, ja viimeisimpänä, ehkä merkittävin muutos tässä Euroopan kentäs on se, et jopa Iso-Britannia, jonka varanto oli pitkään stabiili, tuli siihen tulokseen, et se ei enää riitä. Et myös Iso-Britannia kasvattaa varantojaan tällä hetkellä.

Tommi Koivula: Joo, no täs olikin oikeestaan aasinsilta siihen, mitä mä seuraavaks aattelin kysyy, eli juuri nää laadulliset muutokset ydinaseissa. Modernisointi on yks tärkeä ulottuvuus, jonka nostit esille. Tää on nyt aika laaja kysymys, ja me voidaan tätä pyöritellä tarkemminkin, mutta mitä muita tavallaan tämmösiä laadullisia kehityskulkuja sä tunnistat?

Katariina Simonen: No, olematta asetekninen [naurahtaa] asiantuntija, niin puhutaan yleisellä tasolla. Et on hyvin uudentyyppisiä aseita, esimerkiks julkisuudessa puhuttu tää Venäjän ydinasetorpedo, Poseidon, joka kulkee ydinenergiamoottorilla itseksen vaikka kuinka kauan ja on erittäin tuhovoimainen. Mut sitten on näitä liidokkeja, eri ohjustyyppikokeiluja, avaruuteen sijoitettavat aseet. Ja mikä ehkä kiinnostavimpana, on tää kyberpuoli ja siinä sit tekoäly, et miten tekoälyä vois hyödyntää, ihan siis koko sotilassektorilla, ei pelkästään ydinaseiden osalt, et tää on kuuma peruna keskustelussa.

Mutta ehkä tän teknisempää en osaa sanoa tarkemmin, et näist kehityskuluista voidaan jutella, et esim. tekoälystä, jos haluat.

Tommi Koivula: Joo, ehdottomasti. Tekoäly varmaan on tyypillisest tämmönen teema, jossa teknologia ja asevalvonta on aika lailla eri tasolla, että varmaan ne asevalvontaponnistukset tulee kovasti perässä tavallaan, ja on suuri työ yrittää pysyä perässä tavallaan täs kehityksessä. Vai miten näät asian?

Katariina Simonen: Kyllä, eli ydinaseiden osalta, niin mistä keskustellaan tällä hetkellä, missä tekoäly voisi olla hyvä ja huono, on tää komento ja valvonta. Tekoälyllä voitais esimerkiks tehostaa tätä aikasta varotussysteemien... Et kun laukasu tehdään, ja niin edelleen. Mut siin on sitten vaarapuolena se erityisesti, et tekoäly ei oo tarpeeks dataa. Eli kun onneks ei oo ydinsotaa tapahtunu, niin ei oo tarpeeks dataa laukaisuista. Eli uskalletaanko mennä siihen, et tekoäly otetaan tähän valvonta- ja komentoketjuun, kun se on yks suurimpia haavoittuvuuksia joka tapauksessa täs ydinaseiden maailmassa. Ja erityisesti tähän teemaan liittyy myös nää kyberiskut, et valtiot pyrkivät siihen, et he sitoutuisivat olemaan tekemättä kyberiskuja näihin ydinaseiden ydinasekomennon osiin.

Mut tässä yhteydes tosiaan tekoäly on tullut esille. Se on tullut esille myös sitten tän pelotevaikutuksen osalta, et mitä tekoälyllä vois tehdä, joka saattas olla hyvä tai huono pelotteen osalt. Et pelote tarkoittaa sitä, et toinen uskoo, et jos itse teet jotain, niin toisella on riittävä kyky sitten tuhota vastaiskuna toinen taho. Ja täs on erityisesti tekoälyn osalta ollu kysymys siitä, voidaanko sitä hyödyntää tämmösissä

miehittämättömissä, vedenalaisissa aluksissa, jotka sit saattas uhata toisen valtion, toisen kyvyn, iskukyvyn kapasiteettia. Eli nimenomaan romuttaa tää pelote, mikä on taas sitten aika riskaabeli alue. Et tämänkaltasia kehityskulkuja on.

Tommi Koivula: Joo, kyllä kyllä, tossa avautuu kaikenlaisia mahdollisuuksia, eikä välttämättä pelkästään [naurahtaa] hyvän tekemiseen, jos näin voi sanoa.

Toinen ulottuvuus, joka näyttää olleen ominaista viime vuosina ainaki suurvaltojen ydinaseille, on myöski tämmönen pyrkimys tuhovoiman pienentämiseen. Puhutaan tälläsistä miniatyrisoiduista ydinaseista tai tälläsistä alhaisen tuhovoiman ydinaseista. Mimmosia uhkia sä näät tässä puolessa?

Katariina Simonen: No tää on hankala kysymys. Tää on nimenomaan... Mä tuon tähän nyt juridiikan mukaan, jos sopii, koska tää on varmaan sellanen teema, jota tää kansainvälinen tuomioistuin pohti -96, kun se anto ratkasunsa ydinaseiden uhkaamisen laillisuudesta tai laittomuudesta. Ja se tuomioistuin sano sillon, että lähtökohtasesti ydinaseiden käyttö on aina humanitäärisen oikeuden vastaista. Eli aseiden käytössä pitäs niin sanotusti diskriminoida, tehdä ero sotaa käyvien ja sitte siviilien välillä, ja sitte rajottaa se tuho sellaseen vaan, mikä on tarpeellista. Ja tuomioistuin sano tosiaan, et lähtökohtasesti ydinaseella tehtävä isku on aina humanitäärisen oikeuden vastanen.

Mut samalla se sano sitten, että se ei kuitenkaan voi tietää, miten teknologia kehittyy. Ja tässä tulee nyt sitten mukaan tämä tehon säätäminen. Eli voidaanko se teho säätää sillä tavalla, että se on voimakas pommi, mutta se täyttää sitte humanitäärisen oikeuden edellytykset, niin on tämä kysymys, et pidetäänkö sitä laillisena vai laittomana.

Tää on yks näkökulma, mut sit on toinen näkökulma, ja se on se, minkä viestin sä annat vastustajalle. Eli kuinka toinen osapuoli voi tietää, mikä kuorma sun ohjuksissa on, onks se pieni vai iso? Ja me tiedetään kaikki, että vastustaja varautuu pahimpaan, et se laskee, et siel on se isompi kuorma. Ja tää koskee myös konventionaalisten, eli tavanomaisten kykyjen ja sitten ydinasekykyjen sekottamista. Eli vastustaja tulee varautumaan siihen, et siel on kaikista pahin, siel on aina se ydinase, ja isolla kuormalla.

Niin näin nyt maallikkoarvio taas, niin en tiedä, mikä hyöty tästä on, ellei sitten päästä yhteiseen sopimukseen, et me tämmösiä aseita käytetään, ja nää on meidän laukasualustoilla. Sillon se vois olla hallittua toimintaa.

Tommi Koivula: Joo, just näin. Vielä kolmas teema, joka on ollu aika paljo esillä julkisessa keskustelussa, ku puhutaan ydinaseista, on ohjuspuolustus. Valtava kenttä sinänsä ja hyvin moni-ilmeinen aihepiiri, mutta miten nyt, näin pähkinänkuoressa, näkisit, että miten tää ohjuspuolustus liittyy ydinaseisiin tai suurvaltojen strategiseen tasapainoon?

Katariina Simonen: Hyvä ja hirveen tärkeä kysymys, eli Yhdysvalloilla ja Neuvostoliitolla oli voimassa ohjuspuolustusta koskeva sopimus, ABM-sopimus. Ja Bushin hallinnon aikana arvioitiin sitten, et tätä ei enää tarvita. Mitä se sopimus teki? Se teki sen, että kumpikin suurvalta sopi, että heil on kaks aluetta, mitä voidaan suojata niin sanotusti ohjuspuolustuksella, eli ohjuskilvellä. Elikä teknisesti se tarkoittaa sitä, että laukastaan torjuntaohjuksia, tietyntyyppisiä, jos tulee isku. Ja sitten tuhotaan se tuleva isku.

Ja tosiaan kummankin valtion kyky rajotettiin kahteen... tai suojaus rajotettiin kahteen alueeseen. Se tarkoitti sitä, et muut alueet sitten ois haavottuvia. Ja sil on aikamoinen rajoittava vaikutus valtion toimintaan, jos ajattelet, että esim. pääkaupunki ja sit merkittävä sotilasinfra on suojattu, mut kaikki muu on suojaamatonta.

No, Bush sitten 2002 irrotti Yhdysvallat tästä sopimuksesta, ja yhdysvaltalaiset asiantuntijat on arvioinu, et tää oli kovin iso virhe, koska näiden valtioiden välinen strateginen tasapaino perustu nimenomaan tähän kykyyn tuhota toinen ja tietosesti, et kummallakin on tietty turva, mut ei sen enempää turvaa.

Ja samaan aikaan Yhdysvallat käynnisti nyt sitten Euroopassa ohjuspuolustushankkeen, jota on viety eteenpäin. Ja tällä hetkellä se hanke kulkee nimellä Aegis Ashore, joka tarkoittaa, et on ohjuspuolustusasemia sitten Romaniassa, Turkissa ja Puolassa. Ja tarina meni niin, että ohjuspuolustusasemat oli Iranin uhkaa vasten, mut ehkä ne voi olla muitakin uhkia vasten.

Ja on selvää, että Venäjä on kokenut tän kehityksen hirveen harmillisena. Onks se mitenkään kriittinen Venäjälle, tämmönen ohjuspuolustuskilpi, koska silläkään ei voida lopullisesti suojata kaikkea: siitä pääsee läpi, kun kuorma on tarpeeks iso? Niin se ei varmasti oo kriittinen, mut se on ärsyttävä asia Venäjälle.

Tää menee spekulaaation puolelle, mut tää Puolan kilpi, niin sitä ei oo aktivoitu. Ja se on ymmärtääkseni valmis, mutta Saksa taitaa sitä jarruttaa nimenomaan poliittisista syistä. Nyt on luvattu, et se tulis voimaan tänä vuonna, mutta saapi nähdä, mitä käy. Mutta tämäntyyppisiä kehityskulkuja on sitten Euroopassa ja laajemmin.

Tommi Koivula: Joo, kiitoksia kovasti näistä. Ku tätä kirjaa käy läpi ja lukee, niin tässä on paljon asiaa tietysti asevalvontaproblematiikasta ja -sopimuksista. Ja oot sivunnukki niitä jo muutamaan otteeseen tässä tän keskustelun aikana, niin tämmönen megakysymys, että missä nyt tällä hetkellä mennään asevalvonnan osalta, ku puhutaan ydinaseista?

Katariina Simonen: Joo, kiitos, se on iso, iso kysymys. Yritetään avata jostakin kohtaa. Eli tilanne on aika huono tällä hetkellä. Et kuten tossa alussa sanoin, niin iso osa merkittäviä sopimuksia on kaatunut tai kaatumassa. Ja jos mä otan näistä merkittävimmistä nyt sitten pienen tilannekuvauksen, et missä mennään.

Euroopan turvallisuuden kannalta hyvin valitettava sopimus kaatui 2019, eli tää keskimatkan ohjuksia koskeva sopimus, INF-sopimus. Ja se tosiaan sääteli keskimatkan ohjuksia, ja Euroopassa sil oli hirmunen merkitys, koska Euroopasta vedettiin kaikki tämäntyyppiset ohjukset pois. Ja miks se sopimus oli myös merkittävä oli, et se sääteli myös konventionaalisia, tavanomaisia ohjuksia.

No miks keskimatkan ohjus on sitten hankala? Se on erittäin hankala torjua, se on erittäin näkymätön, sen lentokuvioit on ennustamattomia, ja sillä voidaan tehdä paljon tuhoa. Ja tää tarkoittaa nyt sitten sitä, et Venäjä varmasti ainakin on kiinnostunu tuomaan nää ohjukset tänne alueelle – ja lienee tuonutkin jo Kaliningradiin. Mikä kuorma niissä sitten on, niin sitä en tiedä. Mut tää on yks ikävä, joka aivan varmasti tällä alueella heikentää turvallisuustilannetta. Samaan hengenvetoon voin sanoa myös sen, et koska se on hyvä asevalvonnan sopimus, niin siellä on elementtejä, jotka vois elvyttää. Niitä voi hyödyntää, niistä voi sopia, tehdä jatkotoimia, jos poliittista tahtoa on.

Sitten yks erittäin merkittävä sopimus on tää Uusi START, joka koskee Yhdysvaltojen ja Venäjän strategisia ydinaseita. Ja tää START perustuu tähän jatkumoon, mitä nää valtiot ovat tehneet, eli kahdenväliseen aserajotusdialogiin, ydinaseiden rajottamista koskevaan dialogiin merkittäviä askelia. Jol on sovittu siis laukasualustojen määristä, ohjusten määristä, mitä kummallakin valtiolla voi olla. Ja STARTissa on vielä erittäin toimiva verifikaatio, eli kyetään valvomaan, et toinen valtio myös sitä noudattaa.

No, tää START-sopimus tulee tiensä päähän 2026. Se päättyy yksinkertaisesti. Ja nyt olis kiire tehdä sitten uusia toimia, sopia sen jatkosta, sopia sen muuttamisesta, esim. laajentamisesta. Siihen vois ottaa muita mukaan, kuten Kiina. Mutta kuten tiedetään, poliittinen ilmapiiri on tällä hetkellä hirveän huono, että mitään koettaisiin saamaan aikaiseksi. Yrityksiä on, erityisesti niin sanottu Track II -dialogi kulisseissa asiantuntijoiden kesken, mutta poliittista tahtoa ei ole. Ja Venäjä itse asias on ilmottanu, että se on keskeyttänyt tän sopimuksen soveltamisen, mutta tosin Venäjä sitä noudattaa vielä ihan läpinäkyvällä tavalla. Mut mikäli tää sopimus kaatuu, eikä jatkoa ole, niin ollaan sopimuksettomassa tilassa näiden maiden strategisten ydinaseiden osalt, et se on kovin hankala tilanne.

No, jos, Tommi, vielä sallit, niin toisin tähän muun maailman mukaan. Eli 70-luvun alussa saatiin aikaan niin sanottu ydinsulkusopimus. Ja tää on asevalvonnan yks pilareista, tämä ydinsulkusopimus, ja siihen kuuluu käytännös... Se on käytännös melkein universaali. Tarkottaa sitä, et siihen kuuluu melkein kaikki maailman valtiot, ja siihen kuuluu myös viisi ydinasevaltaa. Siin sopimuksessa sovitaan siitä, että ydinaseettomat valtiot ei lähde tavoittelemaan ydinasetta. Ja vastineeksi ydinasevaltiot, jotka on siinä mukana, lupaa toteuttaa aseidenriisuntatoimia, eli ydinaseidensa varannon pienentämiseksi ja sitten – jossakin aikavälillä – eliminoimiseksi kokonaan.

Tää on merkittävä sopimus, mut kuten tää aikasempi keskustelu osottaa, niin nyt ei oo käynnissä aseidenriisuntatoimia ollenkaan. Päinvastoin, nyt on käynnissä asevarustelu.

Niin tää signaali, mikä annetaan sitten ydinaseettomille valtioille, johon me voidaan lisätä Ukrainan signaalit, ja johon me voidaan vielä ottaa Iranin ydinohjelasopimuksen vaikeuksista tietynlaista viestiä, niin sanoisin, että muutama valtio saattaa miettiä tällä hetkellä, kannattaako se ydinase kuitenkin hankkia. Ja se tarkoittaa sitä, myös tämä sopimus on vaikeuksissa. Ja tämäkin sopimus, sen seuraava tarkastelukonferenssi, jossa valtiot kokoontuu pohtimaan sopimuksen toimintaa, on samana vuonna, ku millon START päättyy, eli -26.

Tommi Koivula: Mielenkiintosa aikoja eletään. Aika synkkä kuvahan tässä maalautuu – ei siitä mihinkään pääse. Pystyykö sitä tässä nyt kompaktisti muotoilemaan, että miksi? Miks tää nyt on näin synkkä tää kehityskulku ollu viime vuosien aikana?

Katariina Simonen: Jaa-a, tää on hankala kysymys. Eli tää sopimusjärjestelmien mureneminen alko 20 vuotta sitten, ja ne ovat murentuneet systemaattisesti. Tosin siis onhan siellä valosia hetkiä, niinkun tää Iranin ydinohjelasopimus 2015, mutta taustalla tää mureneminen on tapahtunu. Jos sopimusjärjestelmät kaatuu, se tarkoittaa, et valtioiden välisissä suhteissa on ongelma. Et niitä ei priorisoida enää, niille ei anneta sitä relevanssia, mikä niillä on.

Niin miks tämmönen on tapahtunu? Suhteet on lähteneet huonontumaan, erityisesti suurvaltasuhteet, Yhdysvallat ja Venäjä -välillä, ja sitten Kiina on kovasti aktivoinut omaa rooliaan ja haluaa kasvaa, joka näkyy myös täs asevalvonnan kentällä. Ja Kiina ei oo näis rajotussopimuksissa ollenkaan mukana. Et sitten esimerkiksi, kun on keskusteltu tästä Yhdysvaltojen ja Venäjän välisestä asevalvontadialogista, niin helposti voidaan kysyä, miksi meidän tarvitsee rajottaa, jos esim. Kiina ei halua tulla mukaan rajotussopimukseen. Ja Kiinan arsenaalissa nää keskimatkan ohjukset erityisesti on merkittäviä, ja niillä voi sitten luoda tehokasta uhkaa siellä alueella monelle valtiolle.

Niin täs on hankalia kehityskulkuja kaikilta puolin. Ja sopiminen ei, rajotussopimukset ei ole tän päivän juttu, niin sanotusti.

Tommi Koivula: Joo, kyllä kyllä. Kiitoksia, Katariina, näistä pohdinnoista. Niinku täs on matkan varrella tullu varmasti selväks, niin tän kirjan pääpaino on ydinaseisiin liittyvissä kysymyksissä. Mutta samaan aikaan tää on myöski tuhti tietopaketti historiallisesti katsottuna varhaisemmista joukkotuhoaseista, elikkä biologisista ja kemiallisista aseista ja niihin liittyvästä asevalvonnasta. Miten sä arvioisit näitä biologisia ja kemiallisia aseita, niin mimmonen uhka ne on tänä päivänä kansainväliselle turvallisuudelle?

Katariina Simonen: Joo, otetaan asekatgorioittain. Eli niinkun sanoit, kumpikin ase on vanhempi kun ydinase. Biologinen on konfliktin aamunkoitosta jo ollut käytössä, koska biologisen aseiden elementit löytyy luonnosta. Ne on viruksia, bakteereita, myrkkäjä. Ja ne on helppo hyödyntää. Biologisista aseista saatiin kanssa aikaseks tämmönen melkein universaali sopimus. Ja kysymykses on biologisten aseiden täyskieltosopimus.

Kuulostaa hyvältä, eikö kuulosta? Eli biologiset aseet on käytännössä kategorisesti kielletty.

Mutta tän biologisen aseiden täyskieltosopimuksen ongelma on se, et siin ei oo minkäänlaista valvontaa. Elikkä valtioiden ilmoitukset omista varannoistaan on valtioiden hyvän tahdon asia. Ja tässä voidaan taas jättää sitten vähän mielikuvitukselle varaa, et kuinka hyväntahtosia nämä valtiot on, kenellä biologisia asevarantoja on tai on ollut. Meillähän tää tulee aika lähelle, sillä Neuvostoliitolla oli massiivinen bioasevaranto. Vielä aika ikävällä tavalla sitä toteutettiin, eli Neuvostoliitto liitty tähän kieltosopimukseen, mut samanaikaisesti sitte kasvatti varantoaan.

No, vallanvaihdon myötä Jeltsin sitten antoi määräyksen tän biologisen asevarannon tuhoamisesta, mut edelleen Venäjän varannon tuhoamisesta ei oo täyttä varmuutta. Et me ei voida luottaa, etteikö siellä olisi jotain. Ja se, että ei tällä hetkellä ole jotain – esim. Irak teki tällä tavalla –, ei tarkoita, etteikö siel oo kykyä ajaa sitten ohjelma ylös tarvittaessa. Et tää on yks hankala, et mitä voidaan sanoa.

Ja mehän ollaan nyt katseltu tätä COVID-pandemiaa: miten COVID sai maailman polvilleen. Ja COVID-epidemia lähti Wuhanista, ainakin [naurahtaa] tämän tiedon perusteella! Wuhan on yks tällänen korkean turvatason biologinen laboratorio, jossa tehdään erityyppistä tutkimusta. Sen pitäs olla rauhanomanen, mut näillä biologisilla elementeillä on aina kaksikäyttömahdollisuus. Ja tää on semmonen turvallisuusuhka, nää korkean turvaluokan laboratoriot, joissa ei oo mitään läpinäkyvyyttä. Ja tässä jos jossain pitäs tehdä toimii, et valtiot sitoutus ilmottamaan ne laboratorionsa. Niit on seitsemisenkymmentä ympäri maailmaa. Niit on Yhdysvalloissa, Venäjällä, Euroopassa, Aasiassa: kaikkialta löytyy.

Ja jos tän tyyppinen virus pääsee liikkeelle, niin sillä voi olla aika vakavat seuraukset. Ja tähän tietysti voi lisätä nää uuden teknologian mukanaan tuomat haasteet: geenisakset, geenien muotoilu, geenimanipulointi. Eli jos näil on, ja kun näillä on kaksikäyttösovelluksia, niin tässä on aika paljon valvomatonta tonttia. Ja tällä hetkellä, mitä tutkijayhteisö yrittää kuuluttaa, on tieteentekijöiden eettinen vastuu näissä asioissa. Mut kuten sanottu, verifikaatiota ei ole, et ei oo kovin lohdullista.

No kemialliset aseet on toinen juttu. Ne nousi varsinaisesti siinä ensimmäisen maailmansodan aikana. Kaikki muistaa varmasti sinappikaasun, ja miten sinappikaasua hyödynnettiin ja muita variantteja sodassa. Ja kemiallisen aseiden nousu liitty kemianteollisuuden kapasiteettiin. Eli teollisuuden kapasiteetin noustua esim. Saksassa, Yhdysvalloissa oli mahdollista tuottaa massamäärin sitten agensseja, joita hyödynnettiin asekäytössä.

No, kemiallisista aseista on voimassa täyskieltosopimus. Ja kemiallisen aseiden täyskieltosopimus on myös universaali, ja siin on toimiva verifikaatiojärjestelmä. Eli jotain hyvää. Ja juuri nyt oli kemiallisen aseiden kieltosopimuksen tarkastelukonferenssi, jossa vielä yritettiin sitte pönkittää tämän organisaation osaamista näiden uusien

teknologioiden osalta. Et Kemiallisten aseiden kieltojärjestö pystyy havainnoimaan paremmin, hyödyntää uusia teknologioita, ehkä tekoälyäkin: tekoälyä vois ottaa mukaan tähän verifikaatioon ja valvontaan. Eli sillä puolella ollaan aika vahvoilla.

Mut sanottuani tämän, niin vaikka valtioiden kemiallisten aseiden varannot on käytännös melkein tuhottu, kemiallisia aseita edelleen käytetään, käytetään peiteoperaatioissa valitettavasti. Ja Syyrian sitten tilasto on vähintäänkin vielä epäselvä. Eli tämäntyyppistä kehitystä on.

Tommi Koivula: Aivan, että maailma nyt ei ihan valmis siltäkään osin vielä –

Katariina Simonen: Ei ole vielä, ei.

Tommi Koivula: Sä oot tän sun kirjan epilogin otsikoinu mielenkiintosesti, että asevalvonnan arkkitehtuuri on ajateltava uudelleen. Mitä tarkoitat?

Katariina Simonen: No, tarkoitan lähinnä sitä, et me ollaan tilanteessa, jossa käytännös kaikki järjestelmät on kaatuneet, sopimusjärjestelmät, tai vaikeuksissa. Niin täs tilanteessa nyt on kova kiire ajatella, millä päästään tästä eteenpäin. Et on hyvin selvää, et sopimukseton tila, mis ei oo minkääntyyppisiä rajoituksia, ja erityisesti sellanen tila, jossa valtiot nykyisten ydinasevaltioiden lisäksi alkaa tavoitella ydinasetta, niin maailma muuttuu monin kertoin hankalammaksi kaikille.

Et koska ydinase, kuten sanoin aikasemmin, on voimakas pommi, niin ydinaselaukasu, pienikin sellanen, niin sil on vaikutuksia ihan joka puolelle. Sil on vaikutuksia ilmastoon, sil on vaikutuksia sitä kautta ruokatuotantoon, ja niin edelleen. Se on kaikkien asia.

Mut tarkoitan sitä, nyt, kun tää nykyinen arkkitehtuuri, joka on pitkälle pohjautunut Yhdysvallat ja Neuvostoliitto -rajoituksiin, josta on sitte poikinu muuta. Siit on poikinu niin sanotut kuumalinjasopimukset, ydinasekoikeita koskevia kieltosopimuksia, niin edelleen. Niin se ei enää toimi, maailma on muuttunu moninapaisemmaksi. Tän tulevan arkkitehtuurin pitäis olla multilateraali: ei voi enään olla kahdenvälinen. Niin tämä pitäis [naurahtaa] ajatella uudelleen.

Ja nyt, kun tää tilanne on huono, ja merkkejä paremmast ei tällä hetkellä ole, niin ehkä pitäis ajatella osittaisia rajoituksia: mitä voisi pelastaa nykyisistä sopimuksista, mitä voisi ottaa kaatuneista, saataisko alueellisia rajoituksia esim. Itämeren alueelle, Eurooppaan, tietyn tyyppisiä asekohtaisia rajoituksia, taktisia, keskimatkan ohjuksia koskevia, jotka vois toimia sitten niin sanottuna luottamusta rakentavana toimena isommille ponnistuksille.

Mutta aika alkaa käydä vähiin, ja tilanne on aika riskaabeli. Nyt tässä tarvitaan valtioiden lisäksi myös sitten tiedeyhteisöä ja kansalaisyhteiskuntaa miettimään, et miten asioita voidaan pelastaa.

Tommi Koivula: Katariina, suurkiitos näistä ajatuksista.

Olet kuunnellut Sotataidon ytimessä -podcastia, jossa olemme keskustelleet dosentti Katariina Simosen kanssa hänen tuoreesta kirjastaan, Joukkotuhoaseet ja asevalvonta – asevalvonnan arkkitehtuurin kehitys ja kriisiytyminen. Tämä erinomainen kirja, kuten muutkin Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisut, on ilmaiseksi ladattavissa Doria-julkaisuarkistosta, www.doria.fi.

Kiitoksia mielenkiinnosta, ja kuulemiin!

[musiikkia]